

Mer om ...

Introduktionsprogram i gymnasieskolan

- Fem introduktionsprogram finns för elever som är obehöriga till de nationella programmen i gymnasieskolan.
- Introduktionsprogrammen heter preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion.

Introduktionsprogram

Introduktionsprogrammen vänder sig till de elever som inte uppnått behörighet till nationella program i gymnasieskolan enligt de behörighetsregler som gäller från och med hösten 2011.¹

Benämningen introduktionsprogram signalerar att utbildningen inom dessa program syftar till förberedelser, eller introduktion, till annan gymnasial utbildning eller till arbetsmarknaden.

Introduktionsprogrammen är preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion.

Eleverna kan inte få en examen från ett introduktionsprogram. Däremot får de ett gymnasieintyg på den genomförda utbildningen.

En annan möjlighet för elever som inte är behöriga till nationella program är att gå kvar i grundskolan för att uppnå behörigheten. Eleven har rätt att gå kvar i grundskolan under två år för att på så sätt slutföra utbildningen.

¹ Introduktionsprogrammen har ersatt det som tidigare hette individuella programmet.

Behörighetskrav

Till de nationella programmen

Det finns behörighetsregler som gäller vid ansökan till gymnasieskolan. För samtliga nationella program krävs godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, matematik och engelska. Utöver det krävs följande för de olika programmen.

- För behörighet till ett *yrkesprogram* krävs även godkända betyg i fem andra ämnen.
- För behörighet till det *estetiska programmet* krävs även godkända betyg i nio andra ämnen.
- För behörighet till *ekonomiprogrammet*, *humanistiska programmet* och *samhällsvetenskapliga programmet* krävs även godkända betyg i geografi, samhällskunskap, historia, religionskunskap och fem andra ämnen.
- För behörighet till det *naturvetenskapliga programmet* och *teknikprogrammet* krävs även godkända betyg i biologi, fysik, kemi och sex andra ämnen.

Till introduktionsprogrammen

Även till de olika introduktionsprogrammen kan det finnas behörighetskrav vilket framgår i beskrivningarna nedan. Behörigheter till introduktionsprogrammen uttrycks på olika sätt. Exempelvis är behörigheterna uttryckta som krav på godkända betyg i vissa ämnen när det gäller programinriktat individuellt val. Behörigheten kan dock också uttryckas som att eleven saknar de godkända betyg som krävs för behörighet till nationella program, vilket är fallet med preparandutbildningen.

Plan för utbildning och den individuella studieplanen

Utbildningen på ett introduktionsprogram ska följa en plan för utbildningen som beslutas av huvudmannen. Planen ska innehålla utbildningens syfte, längd och huvudsakliga innehåll. Utbildningen på introduktionsprogrammen ska som huvudregel bedrivas i samma omfattning som de nationella programmen, dvs. den ska motsvara heltidsstudier. Utbildningen kan dock göras mindre omfattande om eleven begär det och huvudmannen anser att det är förenligt med utbildningens syfte. En elev som har påbörjat ett introduktionsprogram har rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan för utbildningen som gällde när utbildningen inleddes, eller enligt en ändrad plan, om eleven har medgett att planen ändrades.

En individuell studieplan ska också upprättas för varje elev. En sådan plan ska innehålla uppgifter om ämnen och kurser som eleven ska studera samt eventuella åtgärdsprogram. Studieplanen ska utformas efter elevens behov och intressen, samt följas upp, utvärderas och revideras vid behov, i samråd med eleven och i förekommande fall dennes vårdnadshavare.

Den individuella studieplanen får en extra viktig funktion för elever på introduktionsprogrammen eftersom programmen saknar nationellt fastställda programstrukturer och examensmål.

Preparandutbildning

Syftet med preparandutbildning är att elever som har fullföljt årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått behörighet till ett visst nationellt program ska uppnå sådan behörighet.

Preparandutbildningen står öppen för ungdomar som saknar ett eller flera av de godkända betyg som krävs för behörighet till de nationella programmen. Det betyder att utbildningen kan bli aktuell både för elever som inte är behöriga till något nationellt program och för elever som är behöriga till ett yrkesprogram men inte till ett högskoleförberedande program.

Preparandutbildningen ska utformas för en enskild elev. Utbildningen inrättas alltså inte i förväg och något ansökningsförfarande är inte aktuellt. Det finns dock inget som hindrar att flera elever har en utbildning med samma innehåll.

Elever som uppnår behörighet till ett nationellt program under läsårets gång kan, om det finns plats, antas till ett nationellt program. Ju tidigare under läsåret övergången sker desto större blir naturligtvis elevens möjligheter att följa undervisningen i normal studietakt. Om behörigheten uppnås i slutet av läsåret är det sannolikt mest lämpligt att elever söker till det aktuella programmet läsåret efter.

Preparandutbildning för en elev ska pågå högst ett år. Om huvudmannen för utbildningen finner att det finns synnerliga skäl kan dock preparandutbildningen förlängas till två år.

Elever som efter preparandutbildningen inte är behöriga till ett visst nationellt program kan söka till ett annat nationellt program till vilket de är behöriga. Hemkommunen ska också erbjuda obehöriga elever yrkesintroduktion eller individuellt alternativ och kan erbjuda elever programinriktat individuellt val om eleven uppnått de behörighetskrav som gäller.

Utbildningens innehåll

Preparandutbildningen ska innehålla de grundskoleämnen som eleven inte har godkända betyg i och som eleven behöver för att uppnå behörighet till ett visst nationellt program. Vidare får preparandutbildningen även innehålla ytterligare grundskoleämnen, dock inte sådana ämnen som eleven

har godkänt betyg i. Preparandutbildningen får dessutom innehålla kurser från nationella program och, i mindre omfattning, andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.

Programinriktat individuellt val

Syftet med programinriktat individuellt val är att elever ska få en utbildning som är inriktad mot ett nationellt yrkesprogram och att de så snart som möjligt ska kunna antas till det programmet.

Programinriktat individuellt val står öppet för ungdomar som inte har alla de godkända betyg från grundskolan som krävs för behörighet till ett yrkesprogram men har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk och

- i engelska eller matematik samt i minst fyra andra ämnen, eller
- i engelska och matematik samt i minst tre andra ämnen.

En huvudman som anordnar ett yrkesprogram får anordna programinriktat individuellt val som är inriktat mot det yrkesprogram som eleverna ska göras behöriga till och därmed kunna gå över till.

För programinriktat individuellt val gäller att utbildningen erbjuds för en grupp elever och att den därmed blir sökbar. Det innebär att utbildningen inrättas i förväg och att utbildningens innehåll är fastlagt innan eleven söker. En ansökan till programinriktat individuellt val som utformats för en grupp elever ska lämnas in till den sökandes hemkommun. Om den sökta utbildningen anordnas av en annan huvudman ska kommunen omedelbart sända ansökan vidare dit.

Efter ansökningstidens utgång fattar den anordnande huvudmannen beslut om mottagande av de sökande som uppfyller behörighetskraven. Räcker platserna till alla mottagna, ska de också antas. Om platserna inte räcker till alla mottagna måste ett urval göras. Då gäller samma regler gäller som för de nationella programmen. Att ett program ska utformas för en grupp elever utesluter inte att det rent faktiskt blir bara en elev som antas till utbildningen.

En elev som går programinriktat individuellt val kan bli behörig till ett nationellt program när som helst under året. Elever som uppnår behörighet till ett nationellt program under läsåret har inte per automatik rätt till en plats på det nationella program som utbildningen inriktas mot. Det är ett beslut som måste fattas från fall till fall men givet syftet med utbildningen är det önskvärt att skolorna har beredskap för att ta in eleven på det nationella programmet.

Utbildningens innehåll

Programinriktat individuellt val ska innehålla de grundskoleämnen som eleven saknar godkänt betyg i för att bli behörig till ett yrkesprogram.

Dessutom ska kurser från ett nationellt yrkesprogram och arbetsplatsförlagt lärande ingå i utbildningen.

Yrkesintroduktion

Syftet med yrkesintroduktion är att elever ska få en yrkesinriktad utbildning som underlättar för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett yrkesprogram.

Yrkesintroduktion står öppen för ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram. Den står dock inte öppen för ungdomar som ska erbjudas språkintröduktion. Om huvudmannen för utbildningen anser att det finns synnerliga skäl, får dock ungdomar som uppfyller behörighetskraven för ett yrkesprogram tas emot till yrkesintroduktion. Med synnerliga skäl avses t.ex. att en elev trots anpassningar och kraftfulla insatser från skolans sida står i begrepp att helt avbryta sina studier i gymnasieskolan och att yrkesintroduktion eller individuellt alternativ framstår som de enda alternativen till detta.

En elev från grundsärskolan ska erbjudas yrkesintroduktion om eleven önskar det, såvida det inte med hänsyn till elevens bästa finns synnerliga skäl att inte göra det.

Yrkesintroduktion får utformas för en grupp elever och blir då möjlig för en elev att söka men får även utformas för en enskild elev.

En ansökan till yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever ska lämnas in till den sökandes hemkommun. Om den sökta utbildningen anordnas av en annan huvudman ska kommunen omedelbart sända ansökan vidare dit.

Utbildningens innehåll

Yrkesintroduktion ska huvudsakligen innehålla yrkesinriktad utbildning. Den får även innehålla hela eller delar av kurser i karaktärsämnen och i gymnasiegemensamma ämnen som ingår i gymnasieskolans nationella yrkesprogram eller annan yrkesinriktad utbildning. Dessutom ska utbildningen innehålla arbetsplatsförlagt lärande eller praktik, men hela utbildningen får skolförläggas om huvudmannen bedömer att detta uppenbart bäst gynnar eleven. Vidare får yrkesintroduktion också innehålla grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, såsom olika motivationsinsatser, får ingå i utbildningen.

Individuellt alternativ

Syftet med individuellt alternativ är att elever ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden.

Individuellt alternativ står öppet för ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram enligt 16 kap. 30 §. Det står dock inte öppet för ungdomar som ska erbjudas språkintröduktion.

Om huvudmannen för utbildningen finner att det finns synnerliga skäl, får dock ungdomar som uppfyller behörighetskraven för ett yrkesprogram tas emot till individuellt alternativ. Med synnerliga skäl avses t.ex. att en elev trots anpassningar och kraftfulla insatser från skolans sida står i begrepp att helt avbryta sina studier i gymnasieskolan och yrkesintroduktion eller individuellt alternativ framstår som de enda alternativen till detta.

En elev från grundsärskolan ska erbjudas individuellt alternativ om eleven önskar det, såvida det inte med hänsyn till elevens bästa finns synnerliga skäl att inte göra det.

Individuellt alternativ utformas för en enskild elev. Utbildningen inrättas alltså inte i förväg och något ansökningsförfarande är inte aktuellt. Inget hindrar dock att flera elever har en utbildning med samma innehåll.

Utbildningens innehåll

Individuellt alternativ ska utformas utifrån elevens behov och förutsättningar. Utbildningen får innehålla grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i och hela eller delar av kurser i gymnasiegemensamma ämnen och karaktärsämnen. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik, får ingå i utbildningen.

Språkintröduktion

Syftet med språkintröduktion är att ge invandrarungdomar som nyligen anlänt till Sverige en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Skolhuvudmannen får avgöra vad som menas med ”nyligen anlänt”. Enbart det faktum att en elev har invandrat bör emellertid inte ligga till grund för ett erbjudande om språkintröduktion.

Språkintröduktion står öppen för ungdomar som nyligen har anlänt till Sverige och som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram och som behöver en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket för att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

Nyanlända elever som erbjuds språkintröduktion kan inte samtidigt erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ.

Även nyanlända ungdomar kan ha kunskaper i svenska som motsvarar det som krävs för behörighet. I sådana fall kan de eleverna erbjudas utbildning på ett nationellt program eller, om eleverna är obehöriga till dessa, inom ett annat introduktionsprogram, dvs. till preparandutbildning eller programinriktat individuellt val.

Språkintröduktion utformas för en enskild elev. Utbildningen inrättas alltså inte i förväg och något ansökningsförfarande är inte aktuellt. Inget hindrar dock att flera elever har en utbildning med samma innehåll.

Utbildningens innehåll

Språkintröduktion ska innehålla undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. I övrigt ska språkintröduktion utformas utifrån den bedömning av elevens språkkunskaper som har gjorts inför mottagandet.

Språkintröduktion ska dessutom innehålla de grundskole- och gymnasieämnen som eleven behöver för sin fortsatta utbildning och som eleven inte har godkända betyg i. Vidare får språkintröduktion även innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik.

Kommunens skyldighet att anordna utbildningen

Hemkommunen ansvarar för att alla ungdomar i hemkommunen som uppfyller behörighetsvillkoren till respektive introduktionsprogram erbjuds preparandutbildning, yrkesintröduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion. En kommun eller landsting som anordnar ett yrkesprogram får, men det är ingen skyldighet, även anordna programinriktat individuellt val som är inriktat mot ett yrkesprogram.

Hemkommunen ansvarar även för att vissa ungdomar som inte uppfyller behörighetskraven till introduktionsprogrammen ändå erbjuds sådan utbildning. Dit hör elever från grundsärskolan som önskar gå yrkesintröduktion eller individuellt alternativ i gymnasieskolan. Kommunen ska då bedöma om eleven har förutsättningar att klara av den aktuella utbildningen. Prövningen ska utgå dels från elevens förutsättningar mot bakgrund av dennes utvecklingsstörning och hur denna har påverkat skolgången i grundsärskolan, dels från de krav som den önskade utbildningen kan förmodas ställa på eleven.

Hemkommunens ansvar betyder inte att kommunen alltid själv måste anordna utbildningen. Två av introduktionsprogrammen, programinriktat individuellt val och yrkesintröduktion, kan utformas för en grupp elever vilket betyder att det blir möjligt för en elev att söka utbildningen och den kan finnas med i det utbud som huvudmannen erbjuder eleverna. Hemkommunen kan då det gäller dessa program fullgöra sin skyldighet genom ett samverkansavtal med en annan kommun eller ett landsting, vilket innebär att den andre huvudmannen ska ta emot behöriga sökande.

När det gäller utbildningar som är utformade för enskilda elever, och alltså inte är sökbara, kan en kommun fullgöra sitt ansvar genom att åta sig att stå för kostnaderna för en utbildning som eleven får i en annan kommun eller ett landsting.

Ett landsting får efter överenskommelse med en kommun anordna yrkesintroduktion och individuellt val. Dessutom får landstinget anordna programinriktat individuellt val inriktat mot ett yrkesprogram som anordnas av landstinget.

Interkommunal ersättning

Det är frivilligt för kommunen eller landstinget som anordnar ett introduktionsprogram att ta emot en sökande som inte hör hemma i kommunen eller samverkansområdet. Detta innebär att det inte finns en generell rätt för ungdomar att bli mottagna i en annan kommun än hemkommunen.² När det gäller ersättningsfrågan regleras den interkommunala ersättningen för preparandutbildningen och programinriktat individuellt val. För övriga introduktionsprogram lämnas ersättningsfrågan oreglerad, dvs. det är upp till hemkommunen och den mottagande kommunen att komma överens om beloppet.

För preparandutbildningen ska ersättningen bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna preparandutbildningen.

Interkommunal ersättning när det gäller programinriktat individuellt val ska bestå av två delar. Den ena omfattar den del av utbildningen som motsvarar det yrkesprogram som utbildningen riktas mot. Den andra delen är ersättning för det stöd som eleven behöver för att uppnå behörighet för yrkesprogrammet. Denna del ska utgå under högst ett år och bara så länge eleven går på ett programinriktat individuellt val. Skolverket har meddelat föreskrifter om den delen av ersättningen. Om eleven övergår till ett yrkesprogram ska bidraget istället utgå enligt reglerna för nationella program.

Enskild huvudman

För att en fristående skola ska få anordna preparandutbildning, individuellt alternativ och språkin introduktion måste skolan även anordna utbildning på ett nationellt program.

För att få anordna programinriktat individuellt val krävs att skolan anordnar det yrkesprogram som valet är inriktat mot, i likhet med vad som gäller för offentliga skolor. För att få anordna yrkesintroduktion krävs att skolan även anordnar något yrkesprogram, vilket som helst.

² Om Skolverket, efter en ansökan från huvudmannen, beslutar det så kan dock programinriktat individuellt val vara riksrekryterande.

En fristående skola kan därmed inte erbjuda introduktionsprogram som skolans enda utbildningsform.

Mottagande av elever

Vad gäller preparandutbildning och programinriktat individuellt val gäller att den fristående skolan är skyldig att ta emot alla ungdomar som har rätt till den sökta utbildningen. Däremot kan huvudmannen behöva göra ett urval bland de sökande om antalet platser är färre än antalet sökande.

För yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkin introduktion gäller att den fristående huvudmannen bara är skyldig att ta emot elever om man har kommit överens med elevens hemkommun om betalning för utbildningen.

Bidrag från hemkommunen

Preparandutbildningen

För preparandutbildningen ska hemkommunen lämna bidrag till huvudmannen för varje elev vid skolenheten som var behörig för utbildningen när den påbörjades. Bidraget består av ett grundbelopp och eventuellt av ett tilläggsbelopp.

Grundbeloppet ska beräknas efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna utbildningen, dvs. enligt samma modell som för nationella program. Alla kommuner förutsätts erbjuda utbildning på preparandutbildning så därför finns inte någon regel om vad som gäller om hemkommunen inte erbjuder utbildningen. Kostnaderna utgår från de i skollagen angivna kostnadsslagen.

Precis som för nationella program gäller att hemkommunen inte är skyldig att betala tilläggsbelopp för en elev i behov av särskilt stöd, om betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter uppstår för kommunen. Sådana svårigheter kan till exempel vara att om kommunen byggt om en skola för att göra den tillgänglig för elever med en viss funktionsnedsättning så kan kommunen neka att betala för att den fristående skolan ska göra samma ombyggnad.

Huvudmannen för en fristående skola behöver inte ta emot en elev i behov av särskilt stöd om stödbehovet är så omfattande att hemkommunen inte är skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet. Om hemkommunen lämnar bidrag för det särskilda stödet gäller dock öppenhetskravet även för en sådan elev.

Om huvudmannen anser att bidraget som lämnas är otillräckligt med hänsyn till stödbehovets omfattning, kan hemkommunens beslut i bidragsfrågan överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Programinriktat individuellt val

För programinriktat individuellt val gäller att hemkommunen ska lämna bidrag till huvudmannen för den fristående skolan för varje elev som var behörig för utbildningen vid den tidpunkt då denna påbörjades.

Bidraget ska bestå av två delar. Den ena omfattar den del av utbildningen som motsvarar det yrkesprogram som utbildningen riktas mot och består av ett grundbelopp och eventuellt ett tilläggsbelopp. Den andra delen är ersättning för det stöd som eleven behöver för att uppnå behörighet för

yrikesprogrammet. Denna del ska utgå under högst ett år och bara så länge eleven går på ett programinriktat individuellt val. Skolverket har meddelat föreskrifter om den delen av ersättningen. Om eleven övergår till ett yrkesprogram ska bidraget istället utgå enligt reglerna för nationella program.

Yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion

Beträffande yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion behöver den fristående skolan inte ta emot eleven om man inte är överens om det bidragsbelopp som hemkommunen ska betala. Bidraget storlek regleras därför inte i lagen.

Aktuella bestämmelser och förarbeten

Det här materialet grundar sig på bestämmelser i skollagen (2010:800), gymnasieförordningen (2010:2039), propositionerna 2009/10:165 och 2011/12:50, departementspromemorian Särskilda program och behörighet till yrkesprogram, U2009/5552/G samt på Skolverkets föreskrifter.

Behörighetskrav till nationella program: 16 kap. 29 – 33 §§.

Plan för utbildningen och individuella studieplanen: 17 kap. 7 §.

Introduktionsprogrammets syfte: 17 kap. 3 §.

Behörighet till introduktions program: 17 kap. 8-12 §§.

Erbjudande, anordnande och mottagande: 17 kap. 16-21 §§.

Interkommunal ersättning: 17 kap. 22-27 §§.

Introduktionsprogram vid fristående gymnasieskola: 17 kap 28-36 §§.

Introduktionsprogrammets innehåll: 6 kap. 3-8 § gymnasieförordningen.

Bidrag för visst stöd på programinriktat individuellt val: Skolverkets föreskrifter om vissa belopp för elever vid fristående gymnasieskolor (riksprislistan) och gymnasiesärskolor, internationella skolor samt ersättning för visst stöd på introduktionsprogrammet avseende 2013.